

Teosofická morálka

Rudolf Steiner

PRVNÍ PŘEDNÁŠKA

Norrkôping 28. května 1912

Instinktivní morálka a morální zásady. Schopenhauerův výrok: Kázat morálku je lehké, morálku zdůvodnit těžké. Cesta ke zdrojům morálních impulzů. Indická zbožnost a severská odvaha. Nové morální impulzy pátého poatlantského kulturního údobí. „Ubohý Jindřich“ Hartmanna von Aue. Morální působení Františka z Assisi. Mladistvá marnotratnost a plýtvání morálními silami. Léčivé účinky morálních impulzů.

V důsledku podnětu, který jsem obdržel a o němž by se mohlo ještě dále hovořit, máme v těchto dnech probrat jednu z nejdůležitějších a z nejvýznamnějších oblastí našeho teosofického životního názoru. Nežřídko se přece stává, že se nám vyčítá, že se tak rádi pozvedáme v úvahách o velmi vzdáleném kosmickém vývoji v jeho souvislosti s člověkem, že se rádi pozvedáme do oblastí duchovních světů, když příliš často pozorujeme nesmírně vzdálené události minulosti a tak daleké výhledy do budoucnosti a téměř si nevšímáme oblasti, která by měla být lidem nejbližší, totiž oblasti lidské etiky, lidské morálky.

Na tom, co se zde tak často říká, když se nám vyčítá, že se této nejdůležitější oblasti lidského duševního a sociálního života dotýkáme méně než právě oně vzdálenější oblasti, je správné, že tato oblast lidské morálky musí být pro nás tím nejpodstatnějším. Avšak proti této výčitce musíme říci, že k této oblasti, právě když v sobě cítíme plný význam a dosah teosofického života a teosofického smýšlení, se musíme blížit pouze s nejposvátnější plachostí. Takže si uvědomujeme, že má-li se o ní uvažovat ve správném smyslu, týká se člověka tak nevýslovně, že to vyžaduje nejvážnější přípravu.

Právě charakterizovaná výčitka, již se nám dostává z oné strany, mohla by se snad odít do následujících slov. Mohlo by se říci: K čemu jsou dlouhé úvahy o světě? K čemu jsou vyprávění o četných reinkarnacích mnohých bytostí, o složitých poměrech karmy, když tím nejdůležitějším v životě je přece to, co mudrc, jenž dospěl na vrchol tohoto života, stále znovu opakoval svým vyznavačům, když po bohatém životě prožitém v moudrosti, už nemocný a slabý, musel se dávat nosit: Děti, milujte se navzájem. Takto mluvil, jak známo, apoštol *evangelista Jan* v nejvyšším věku a stále znovu se zdůrazňovalo, že těmito slovy: „Děti, milujte se navzájem!“ je dán extrakt nejhlubší mravní životní moudrosti. A mnohý by nyní mohl říci: K čemu tedy je všechno ostatní, když dobro, vznešené mravní ideály se mohou splnit tak prostým způsobem, jak to je ve smyslu těchto slov evangelisty Jana?

K něčemu se nepřihlíží, když se ze zcela správné uvedené skutečnosti vyvozuje, že by lidem stačilo vědět, že se mají vzájemně milovat. K čemu se přitom nepřihlíží, totiž k okolnosti, že ten, kdo je uváděn jako svědek těchto slov, je vyslovil právě na konci bohatého života prožitého v moudrosti, na konci života, jenž v sobě obsáhl sepsání nejhlubšího, nejvýznamnějšího evangelia, a že ten, kdo tato slova vyslovil, cítil právo vyslovit je teprve tehdy, když měl za sebou tento bohatý život moudrosti, který vedl k tak velkým a mohutným událostem. Kdo má za sebou takový život

jako on, ten smí všechno, co mohou lidské duše cítit u hlubokých moudrostí, jež jsou obsaženy v Janově evangeliu, shrnout do uvedených slov jako závěr moudrosti, jenž proudí z nesmírných hlubin duše také do hlubin jiných srdcí a jiných duší. Kdo však není v takové situaci, musí si právo takto jednoduchým způsobem vyslovit nejvyšší mravní pravdy získat teprve tím, že se zahloubal do základů tajemství světa. Ať je jakkoli triviální tato často opakovaná věta „Když dva říkají totéž, pak to není totéž“, platí to obzvláště právě pro uvedená slova. Když někdo, kdo prostě chce odmítat něco vědět o tajemstvích světa a chápat je, řekne: Je přece tak prosté charakterizovat nejvyšší morální život a použije slov: „Děti, milujte se navzájem“, potom je to přece něco jiného, říká-li tato slova Jan Evangelista, a navíc na konci tak bohatého života v moudrosti. Proto právě ten, kdo chápe slova Jana Evangelisty, měl by z toho vyvozovat něco zcela jiného, než co se v tomto případě obvykle vyvozuje. Měl by z toho učinit závěr, že nejprve je nutno o tak významných slověch mlčet a že se smí vyslovit teprve tehdy, získá-li se k tomu nutná příprava, nutná zralost.

Avšak teď, když jsme vyslovili to, co se zcela jistě hluboce dotklo mnohého srdce, vyplyne v naší duši něco zcela jiného, co má nekonečně hluboký význam. Člověk si řekne: Už to tak bude, že morální principy v jejich nejhlubším významu lze pochopit teprve na konci veškeré moudrosti; ale člověk je potřebuje stále. Jak by to vůbec bylo ve světě možné podporovat nějaké morální společenství, sociální dílo, kdyby se muselo s poznáním nejvyšších morálních zásad čekat až na konec úsilí věnovaného moudrosti. Tím nejnutnějším pro lidské soužití je morálka; a nyní zde někdo tvrdí, že morálních zásad lze dosáhnout teprve na konci úsilí o moudrost. Zde by ovšem mnohý mohl říci, že by si mohl zoufat nad moudrým uspořádáním světa, kdyby tomu tak bylo, kdyby to, čeho je zapotřebí nejvíce, bylo možné dosáhnout teprve na konci lidského úsilí. Odpověď na to, co bylo takto charakterizováno, nám bohatě dávají skutečnosti života. Stačí, když seskupíte jen dvě skutečnosti života, které v té či oné formě velmi dobře znáte, a hned uvidíte: Jak může být správné jedno, že k nejvyšším morálním zásadám a k jejich pochopení lze dospět teprve po ukončení úsilí o moudrost, tak může být správné i to druhé, že věci, které byly právě naznačeny, morální a sociální společenství, nemohou bez morálky trvat. Uznáte to hned, když si v duši představíte dvě skutečnosti, které v té či jiné formě určitě znáte. Kdo by nepoznal jak intelektuálně vysoce vyvinutý člověk, snad dokonce takový, který přijal zevní vědecké, nejen pouze chytré a intelektuální chápání, nýbrž kdo také teoreticky a prakticky pochopil mnohé z okultních a spirituálních pravd, že není nějak zvláště morálním člověkem. Kdo by neviděl, že chytří, duchovně vysoce vyvinutí lidé se dostali na morální scestí? A kdo nezažil druhou skutečnost, že například poznal opatrovnici dětí s úzce ohraničeným horizontem, s nepatrnou inteligencí a s několika málo poznatky, jež vychovala ne snad vlastní děti, ale v cizích službách děti jiných lidí, jedno za druhým, od prvních týdnů fyzického bytí, spolupůsobila při jejich výchově a snad až do jejich smrti všechno, co měla, obětovala těmto dětem naprosto laskavým způsobem, s krajně nesobeckou oddaností, jakou si jen lze představit. A kdyby se k této ženě někdo přiblížil s morálními zásadami získanými z nejvyšších pokladů moudrosti, pravděpodobně by se o tyto morální zásady příliš nezajímala. Pravděpodobně by je považovala za krajně nepochopitelné a zbytečné. Avšak co způsobila morálně, to zasluhuje více než pouhé uznání. To v takovém případě má často za následek, že se s úctou skláníme před tím, co ze srdce proudí do života a působí nekonečně mnoho dobra.

Takové skutečnosti odpovídají na záhady života často mnohem jasněji než teoretické výklady. Neboť řekneme si, že moudré stvoření, moudrý vývoj nečekaly, až lidé vynaleznou morální zásady, aby světu sdělily morální jednání, morální působení. Proto musíme říci: Když nepřihlížíme k nemorálním činům, jejichž základ poznáme ještě během těchto přednášek, tu

zpočátku je zde přece něco, co v lidské duši spočívá jako božské dědictví. Je dáno jako původní moralita, kterou bychom mohli nazvat instinktivní moralitou, která už člověku umožňuje čekat, až bude možné vyzkoumat morální zásady.

Avšak je zcela zbytečné dělat si mnoho starostí s vyzkoumáním morálních zásad. Nemohlo by se třeba říci, že je nejlepší, přenechávají-li se lidé svým původním morálním instinktům a nezaplétají se do teoretických rozporů morálky? Že ani zde tomu tak není, to právě mají ukázat tyto přednášky. Mají ukázat, že alespoň v té etapě lidstva, ve které nyní žijeme, musíme hledat teosofickou morálku. Teosofická morálka má být úkolem, který musí vyplynout jako plod celého našeho teosofického úsilí a naší teosoňské vědy.

Novodobý filosof, jistě i na severu známý Schopenhauer, vedle mnohých značných omylů, obsažených v jeho filosofii, vyslovil velmi správnou větu vzhledem k zásadám morálky: „Morálku kázat je snadné, morálku zdůvodňovat je obtížné.“ Tento výrok je velmi opravdový, neboť vlastně je sotva něco snazšího než způsobem, který směřuje k nejsamozřejmějším zásadám lidského cítění a pocítování, vypovídat, co člověk má nebo nemá dělat, aby byl dobrým člověkem. Sice leckterou duši uráží, tvrdí-li se, že je to snadné, ale je to snadné; ten, kdo zná život a svět, nebude také pochybovat o tom, že se sotva o něčem tak mnoho mluvilo jako o správných zásadách mravního jednání. A zejména je také pravdivé, že v podstatě se setkáme s největším souhlasem u svých bližních, mluví-li se o těchto obecných zásadách mravního jednání. Dalo by se říci, že tak to dělá dobře naslouchajícím myslím. Intenzívně cítíme, že se zde můžeme bezpodmínečně shodovat s tím, co řečník říká, když lidem přednáší nejobecnější zásady morálního chování.

Avšak morální nauky a morální kázání ještě nezdůvodňují morálku. Opravdu ne. Kdyby se totiž vůbec dala morálka zdůvodnit morálními naukami, morálními kázáními, potom by dnes jistě neexistovala žádná nemorální jednání. Potom by muselo celé lidstvo morálním jednáním přímo přetékat, neboť každý měl nepochybně často a stále znovu příležitost slyšet ty nejkrásnější morální zásady, zejména je slyšet proto, že se o nich s takovou oblibou káže. Avšak vědět, co máme dělat, co je to morálně správné, toho je na morální půdě nejméně. Tím nejdůležitějším na morální půdě naproti tomu je, aby v nás mohly žít podněty, které se vlivem své vnitřní síly, své vnitřní moci převádějí v morální jednání, které se tedy navenek vyžívá morálně. Toto, jak známo, vůbec nezpůsobují morální kázání nebo výsledky morálních kázání. Avšak morálku zdůvodňovat znamená vést člověka ke zdrojům, ze kterých musí získávat ty podněty, z nichž se mu dostává sil, jež vedou k morálnímu jednání.

Jak obtížně se tyto síly nacházejí, ukazuje nám prostá skutečnost, že skutečně zde bylo nesčíslně pokusů založit etiku, morálku například ze strany filosofie. Kolik různých odpovědí je ve světě na otázku, co je dobro, nebo co je ctnost. Sepište si jednou, co říkali filosofové, počínaje Platónem a Aristotelem, přes epikurejce, stoiky, novoplatoniky, všichni až k novodobým filosofickým názorům; sepište si jednou všechno, co zde bylo řečeno, řekněme, jen od Platóna až k Herbertu Spencerovi o povaze a podstatě dobra a ctnosti a uvidíte, kolik různých pokusů vzniklo, aby se proniklo ke zdrojům morálního života, ke zdrojům morálních podnětů.

Přednášky vám mají ukázat, že skutečně teprve okultní prohloubení života, vniknutí do okultních tajemství života umožňuje proniknout nejen k morálním naukám, nýbrž i k morálním podnětům, k morálním zdrojům života.

Zde nám ovšem jediný pohled ukáže, že moralita ve světě naprosto nikoli vždy žije tak prostě, jak bychom rádi věřili z jistého pohodlného stanoviska. Nevšímejme si zprvu po nějakou dobu

toho, co se dnes považuje za morální, a pozorujme život člověka v takových oblastech, v nichž můžeme mnoho získat pro morální životní názor.

Mezi různými poznatky, které nám už okultismus přinesl, nebude tím nejmenším poznání, že u různých národů v různých oblastech Země se uplatňovaly nejrozmanitější názory, nejrozmanitější podněty. Porovnejme především dvě vzájemně velmi vzdálené oblasti lidstva. Vraťme se do důstojného života staré Indie a pozorujme, jak se postupně vyvíjel až do nejnovější doby. Víte přece, že pro žádnou z oblastí původního života na Zemi, které známe, neplatí v tak velké míře jako pro Indii skutečnost, že to, co charakterizovalo pradávno, se uchovalo až do nejnovějších dob. Pro žádnou oblast to neplatí více než pro život v indických a několika jiných asijských kulturách. Až do nejnovějších dob se uchovaly city, pocity, myšlenky a názory, se kterými se shledáváme v těchto oblastech národů již v pradávno. To je to působivé, že v těchto kulturách se uchoval odlesk pradávno, že když pozorujeme, co se uchovalo až do naší doby, se zároveň takřka díváme do dávných dob.

Jenže s konkrétními, určitými oblastmi národa se nedostaneme daleko, když předem přikládáme pouze své vlastní morální měřítko. Proto dnes to, co by se dalo říci o morálních věcech těchto dob, nejprve vyloučíme a pouze se zeptáme: Co se vyvinulo z těchto charakteristických zvláštností prastaré, důstojné indické kultury?

Nejprve zde shledáme nejvyšší uctívané, nejvyšší posvěcované to, co můžeme nazvat zbožností, oddaností duchu. A tuto oddanost duchu shledáváme posvěcovanou a hodnocenou tím více, čím více je člověk schopen vstupovat sám do sebe, v klidu v sobě žít a to nejlepší, co v něm je, nehledě k některým působením v zevním světě, nehledě ke všemu, čím člověk může být na fyzické úrovni, obracet k prazákladům duchovních světů. Jako nejvyšší povinnost vidíme toto zbožné obrácení se duše k prazákladům bytí u těch, kteří patřili nebo patří k nejvyšší kastě indického života, k brahmánům. Všechno, co konají, všechny jejich podněty jsou zaměřeny k této zbožnosti. A není nic, co by na mravní pocíťování a citění těchto lidí působilo hlubším dojmem než toto obrácení se k božsky-duchovnímu principu se zbožností, která zapomíná na všechno fyzické, za stavu intenzívně hlubokého sebepozorování a vzdávání se sebe sama. A jak je mravní život těchto lidí prostupován tím, co bylo právě naznačeno, to můžete seznat z jiné skutečnosti: Ti, kteří, zejména ve starších dobách, příslušeli k jiným kastám, považovali za samozřejmé, že na kastu zbožnosti, na kastu náboženského a rituálního života pohlíželi jako na něco úctyhodného a výlučného. Tak celý život prostupovaly tyto právě charakterizované podněty k obrácení se k božsky-duchovnímu principu. Celý život stál ve službách tohoto obrácení. S obecnými zásadami morálky, které zastává nějaká filosofie, se nedá pochopit, oč zde jde. Nedá se to pochopit proto, že v dobách, v nichž se ve staré Indii tyto poměry vyvinuly, byly zprvu u jiných národů nemožné. Tyto podněty potřebovaly temperament, základní charakter právě tohoto národa, aby se mohly v této intenzitě vyvíjet. Potom během zevního kulturního proudu odtud vycházely a šířily se po celé Zemi. Chceme-li pochopit, co se myslí božsky-duchovním principem, potom se musíme vrátit k tomuto prvotnímu zdroji.

A nyní odvráťme pohled od tohoto národa a podívejme se • na jiný národ. Pohledme na evropské národy v dobách, kdy ještě křesťanství neproniklo zcela do evropské kultury, kdy právě začalo pronikat. Všichni víte, že z východu a jihu Evropy pronikajícím křesťanství odporoval evropský národ se zcela určitými impulzy, se zcela vnitřními hodnotami a silami. A kdo studuje dějiny příchodu křesťanství do Evropy, do střední Evropy a také zde na sever, zejména když je studuje kulturními prostředky, ví, co to v té či jiné oblasti stálo, aby se tím nebo oním křesťanským podnětem dosáhlo vyrovnání s tím, co se ze severní a střední Evropy přinášelo vstříc křesťanství.

A nyní se zeptejme, jak jsme se zeptali u indického národa, jaké byly největší mravní podněty, které přinášely národy, jejichž potomky jsou současní evropští obyvatelé, zejména Evropy severní, střeoevropské a anglické, vstříc křesťanství jako morální dobro a morální dědictví. Stačí, když uvedeme jedinou z hlavních ctností, a ihned víme, že řekneme něco skutečně charakteristického pro severské obyvatelstvo a pro střeoevropské obyvatelstvo. Stačí vyslovit slovo statečnost, odvaha, zastupování s celou osobní lidskou silou, aby bylo ve fyzickém světě uskutečnováno, co člověk může chtít ze svých nehlubších podnětů. Pak jsme tím vyjmenovali nejvýznamnější ctnosti, které Evropané přinášeli vstříc křesťanství. A další ctnosti jsou v podstatě - setkáme se s nimi tím více, čím více se vracíme do starých dob - následky těchto ctností.

Pohledme na původní odvahu, na původní statečnost podle některých jejich základních vlastností. Tu shledáme, že se skládá z vnitřní plnosti života, která se může vydávat. To je nám právě nejvíc nápadné ve starých dobách, a právě u evropských národů. Takový člověk, jenž přísluší ke starému evropskému obyvatelstvu, má v sobě více než potřebuje ke svému osobnímu použití. Avšak vydává více, protože má k tomu impulz, aby vydával. Zcela instinktivně jde za impulzem vydávat to, čeho má přespříliš. Mohli bychom říci: Starý evropský sever nebyl v ničem tak marnotratný jako ve svém morálním přebytku, se svojí zdatností, se svojí schopností dávat životním impulzům proudit ven do fyzické úrovně. Bylo to skutečně tak, jakoby lidé evropského pravěku, každý jednotlivec, dostával s sebou zcela určité množství síly, která znamenala víc, než člověk vyžadoval pro svoji osobní potřebu, ze které mohl dávat proudit ven, s níž mohl zacházet marnotratně, které mohl používat ke svým válečným činům, k činům oné prastaré ctnosti, kterou novější doba zařadila mezi tak zvané nectnosti; již používal například k tomu, co se označovalo jako velkomyslnost. Jednat z velkomyslnosti je zase něco, co je tak charakteristické pro dávné evropské obyvatelstvo, jako je charakteristické jednat ze zbožnosti pro pradávné indické obyvatelstvo.

Se zásadami, s teoretickými morálními principy by se pradávnému evropskému obyvatelstvu pranic neposloužilo, neboť pro to by mělo málo pochopení. Konat morální kázání člověku evropského dávnověku bylo by takové, jako bychom člověku, který nemá v lásce počítání, chtěli poradit, aby zcela přesně sepsal své příjmy a vydání. Když nemá počítání rád, potom je zapotřebí pouze jedné okolnosti, že zapisování nepotřebuje, že má tedy dost, aby mohl vydávat. Potom nemusí používat pečlivé účetnictví, má-li nevyčerpatelný zdroj. Není to nevýznamná okolnost. Teoreticky naprosto platí se vztahem k tomu, co člověk považuje pro život za cenné, se vztahem k osobní zdatnosti, k osobnímu zastupování. Pro uspořádání světa to platí o morálních citech starého evropského obyvatelstva. Každý dostal sebou svoje dědictví Boží, cítil se jím naplněn a vydával je ve službách kmene, ve službách rodiny, ve službách také větších národních spojitostí. Tak se působilo, tak se hospodařilo, tak se pracovalo.

Označili jsme zde dvě oblasti lidstva, vzájemně značně odlišné, neboť pocít zbožnosti, jak byl domovem u Indů, naprosto chybí evropskému obyvatelstvu. Proto to bylo pro křesťanství tak těžké, aby přinášelo tyto pocity zbožnosti evropskému obyvatelstvu. Byly zde zcela jiné předpoklady.

A teď, když jsme se podívali na tato fakta, zeptejme se, nehledě ke všem námitkám morálního pojmu, na morální efekt. Zde je třeba dlouhé uvažování, abychom věděli, že tento morální efekt tam, kde se oba světové názory a směry smýšlení setkaly ve své nejryzejší podobě, byl nekonečně velký. Nesmírně mnoho bylo dáno světu tím, co se mohlo získat jen tím, že zde byl takový národ

,jako starý národ indický, se zaměřením všech pocitů na zbožnost, s obracením se k aspektu nejvyšší- mu. Ale nesmírně mnoho bylo také dáno světu tím - dalo by se to jednotlivě doložit - co měla vyvolávat statečnost, odvaha evropského člověka starší předkřesťanské doby. Obě věci musely spolupůsobit a obě věci poskytly morální efekt. Tento efekt ještě dnes působí dále; dnes přišel k dobru z obou stran nejen jedné části lidstva, nýbrž celému lidstvu. Žije ve všem, co lidstvo pokládá za to nej vyšší; jak efekt z indické oblasti, tak také efekt z prastaré oblasti germánské.

Můžeme nyní beze všeho říci, že to, co znamená tento morální efekt pro lidstvo, je dobro? Můžeme to nepochybně říci. V obou kulturních proudech to musí být dobro; a musí to být něco, co můžeme označit jako dobro. Ale chceme-li říci co je dobro, potom zase stojíme před záhadou. Co je dobro, jež působilo v jednom a v druhém případě?

Nechci vám dělat morální kázání, neboť to nepovažuji za svůj úkol. Spíše považuji za svůj úkol předvést vám skutečnosti, které vedou k teosofické morálce. Proto jsem vám uvedl nejprve dva systémy známých skutečností, z nichž si, prosím, nevšímejte ničeho jiného, než že skutečnost zbožnosti a skutečnost odvahy mají morální efekt pro kulturní vývoj lidstva.

Nyní se podívejme ještě na jiné doby. Vezmeme-li v úvahu náš současný život s jeho mravními impulzy, samozřejmě si řekneme: Nemůžeme dnes být takoví, alespoň nikoli v Evropě, jak to vyžaduje nejryzejší ideál indické oblasti; neboť evropskou kulturu nemůžeme pěstovat s indickou zbožností. Ale právě tak by nebylo možné toho, čím je dnes naše kultura, dosáhnout se starou, nejvyš vychvalovanou ctností odvahy evropského obyvatelstva. A hned se nám ukáže, že v hlubinách morálního citění evropského obyvatelstva spočívá ještě něco jiného. Musíme tedy vyhledat ještě něco jiného, abychom mohli zodpovědět otázku, co je dobro. Co je ctnost?

Častěji jsem poukázal na to, že musíme rozlišovat epochu, kterou nazýváme řecko-latinskou, čtvrtým poatlantským kulturním obdobím, a tu, kterou nazýváme pátým poatlantským kulturním obdobím, v němž nyní žijeme. To, co musíme říci vzhledem k morálnímu jsoucnu, má charakterizovat vznik pátého poatlantského kulturního období. Začneme s případem, který můžeme zprvu považovat za napadnutelný, protože je vzat ze světa poezie, ze světa pověstí. Je však příznačný pro způsob, jak se nové morální podněty staly účinné, jak vplynuly do lidí, když zvolna začínal vývoj našeho pátého poatlantského kulturního období.

Byl jeden básník, který žil na konci 12. a na začátku 13. století. Zemřel v roce 1213 a jmenuje se *Hartmann von Aue*. Svoji nej významnější báseň vytvořil zcela ze způsobu myšlení a ze skutečností tehdejší doby, a sice z názoru, který tehdy v lidech všude žil. Je to báseň *Ubohý Jindřich*. Tato báseň v nejvýznačnějším smyslu vyjadřuje, jak se tehdy v určitých kruzích a oblastech národa uvažovalo o jistých morálních podnětech. Obsahem básně je toto: *Ubohý Jindřich* žil jako bohatý rytíř. Původně to nebyl ubohý *Jindřich*, ale vším náležitě opatřený rytíř, který si však nevšímal, že hmotné věci fyzické úrovně jsou křehké a pomíjivé, který tehdy žil bezstarostně, a tím si co možná rychle způsobil zlou karmu. Proto byl postižen tím, čemu se tehdy říkalo malomocenství. A protože navštěvoval nejproslulejší lékaře celého tehdejšího světa a žádný nemohl pomoci, pokládal svůj život za ztracený a prodal svoje statky. Se svou nemocí nemohl *Jindřich* chodit mezi lidi. Žil proto v ústraní na poplužním dvoře, věrně opatrovaný starým oddaným sluhou, který vedl hospodářství, a jeho dcerou. Jednoho dne se dcera a vůbec celá rodina ve dvoře dozvěděli, že jen jedno může pomoci rytíři, jenž má takový osud. Nepomůže mu žádný lékař, žádný lék. Jedině když čistá panna z lásky k němu obětuje svůj život, bude zase uzdraven.

Přes všechno napomínání rodičů i samotného rytíře Jindřicha se dcery cosi zmocní, že uvěří, že právě ona se musí obětovat. Vypraví se do Salerna, nejproslulejší lékařské školy v tehdejší době. Neleká se toho, co lékaři od ní požadují. Je připravena obětovat svůj život. Rytíř to však nepřipustí. Zabrání tomu a vrátí se s ní domů. Báseň nám vypravuje, že rytíř po návratu se skutečně začal pozvolna uzdravovat a potom s tou, která se chtěla stát jeho vykupitelkou, ještě dlouho žil a měl šťastný večer života.

Ted můžete říci: Především je to báseň a nemusíme doslova věřit sděleným skutečnostem. Názor se však změní, když to, co Hartmann von Aue, středověký básník, tehdy ve svém Ubohém Jindřichovi zbásnil, porovnáme s tím, co se skutečně stalo, jak dobře víme, v životě a v činech člověka, kterého dobře znáte. Mám na mysli, když to, co vylíčil Hartmann von Aue, porovnáme se životem tehdy v Itálii žijícího, v roce 1182 narozeného *Františka z Assisi*.

Abychom charakterizovali, co se zde jakoby soustředěné v jedné osobnosti Františka z Assisi děje morálně osobního, dáme událostem plynout před naší duší tak, jak se jeví okultistovi, i kdybychom měli být považováni za pošetilé a pověřivé. Bereme tyto věci vážně, protože v oné přechodné době také tak vážně působily.

Víme, že František z Assisi byl synem italského, ve Francii často cestujícího a obchodujícího kupce *Bernardona* a jeho ženy. Víme také že otec Františka z Assisi si velmi potrpěl na zevní vážnost. Matka byla žena přístupná zbožným ctnostem a jemným charakterovým vlastnostem, zbožná, žijící ve svých náboženských citech. Události, které se nyní odehrávají ve formě pověstí kolem narození Františka z Assisi a jeho života, naprosto odpovídají okultním skutečnostem. I když okultní skutečnosti dějiny často zahalují do obrazů a legend, přesto tyto legendy odpovídají okultním skutečnostem. Tak je naprostá pravda, že radě osob, než se narodil František z Assisi, se dostalo něco podobného vizionářskému zjevení, jako vědění, poznání, že se narodí důležitá osobnost. Z velkého počtu osob, kterým se toto zdálo, to znamená, že ve svých prorockých vizích viděli, že se narodí důležitá osobnost, vyzvědají dějiny sv. *Hildegardu*. Ještě jednou zde zdůrazňuji pravdivost skutečností, které ospravedlňuje bádání v kronice Ákáši. Zdálo se jí, že se jí zjevila žena s rozedřenou, zakrvácenou tvář a že tato žena jí řekla: Ptáci mají svá hnízda zde na zemi, lišky mají svá doupata na zemi, já ale teď nemám nic, ani žádnou hůl, o kterou se mohu opírat. Když Hildegarda procitla z tohoto snu, věděla, že touto osobností se myslí pravá podoba křesťanství A podobné sny mělo ještě mnoho jiných osobností. Z toho, co tyto osobnosti věděly, tehdy viděly, že zevní uspořádání a instituce církve nemohly být schránou skutečného křesťanství. To uznávali.

Když otec Františka z Assisi byl ve Francii na obchodní cestě, vstoupil do domu donny Picy, matky Františka z Assisi, poutník - zase zde máme pravdivou skutečnost - a řekl přímo: V tomto domě, kde je nadbytek, nesmíš přivést na svět dítě, které očekáváš! Musíš je porodit ve stáji, neboť musí ležet na slámě, aby následovalo svého Mistra! Tato výzva byla matce Františka z Assisi skutečně udělena. A není to legenda, ale pravda, že matka, protože otec byl na obchodních cestách ve Francii, mohla toto také učinit. Takže narození Františka z Assisi se opravdu uskutečnilo ve stáji a na slámě.

A také je pravda následující: Do nepřilíš zalidněného městečka, když dítě bylo už větší, přišel zvláštní člověk, který tu nikdy předtím nebyl viděn a potom nikdy více nebyl v tomto městečku spatřen. Procházel ulicemi a říkal: V tomto městě se narodil důležitý člověk. V té době lidé, kteří ještě žili opravdovým vizionářským životem, slyšeli při narození Františka z Assisi vyzvánět zvony.

Dala by se uvést ještě celá řada jevů. Spokojíme se však s těmi, které byly uvedeny jen proto, aby bylo zjevné, jak významně bylo všechno z duchovního světa soustředěno vzhledem k objevení se jedné osobnosti tehdejší doby. Toto všechno bude pro nás obzvláště zajímavé, když si povšimneme ještě něčeho jiného. Matka měla zvláštní myšlenku: Dítě nechť se jmenuje Jan. Bylo tedy pojmenováno Jan. Teprve když se otec vrátil z Francie, na základě svého přesvědčení, že uzavřel dobré obchody, dal svému synovi jméno František. Avšak původně se dítě jmenovalo Jan.

Teď stačí, když zdůrazníme pouze jednotlivosti ze života tohoto zvláštního člověka, především dobu jeho mládí. S jakým člověkem se setkáváme ve Františku z Assisi, pozorujeme-li ho

jako chlapce? Setkáváme se - jak nám to za velkého míšení národů při přistěhování ze severu nemusí být nápadné - s člověkem, který se vyjímá jako potomek starého germánského rytířství. Statečný, válečnického ducha, naplněn ideálem získat si slávu a čest zbraněmi. To bylo to, co u něho vyplynulo jako dědictví, co zde existovalo jako rasová vlastnost jednotlivé osobnosti Františka z Assisi. Mohli bychom říci, že převážně zevně vystupují u něho ty vlastnosti, které se projevovaly ve starém germánství spíše duševním, srdnatým způsobem; neboť František z Assisi se nestal ničím jiným, než čemu se říká marnotratník. Marnotratně zacházel s bohatými statky svého otce, tehdejšího bohatého obchodníka. Všude, kam přišel, bohatě promarňoval statky, plody práce svého otce. Plnýma rukama rozhazoval bohatství mezi své kamarády a spoluhráče. Není divu, že při dětských válečných taženích ho vždy jeho kamarádi volili jako velitele; a když potom takto vyrůstal, spatřoval se v něm správný bojovný chlapec. Jako takový byl známý v celém městě. Mezi chlapci z Assisi a Perugia byly různé spory. Na nich se také podílel. Stalo se, že byl se svými kamarády zajat a zadržen v zajetí. Byl to on, kdo zajetí nejen rytířsky snášel, ale i všechny ostatní povzbuzoval, aby rytířsky vydrželi; až po roce se mohli zase vrátit domů. A když se mělo uskutečnit ve službě rytířskosti nutné tažení proti Neapoli, stalo se, že tento mladý člověk měl ve snu vizi. Viděl veliký palác. V něm všude byly štíty a zbraně. Viděl něco jako budovu, ve které všude byly uloženy různé zbraně. Tento sen měl chlapec, který v obchodě a domě svého otce viděl pouze rozmanitá plátna. I řekl si: Je to výzva, aby ses stal válečníkem! A rozhodl se připojit se k válečné výpravě proti Neapoli. Už cestou a ještě více, když se připojil k válečné výpravě, měl spirituální dojmy, spirituální impresy. Slyšel něco jako hlas, který říkal: Nechoď dále, pro tebe významný obraz ve snu sis nesprávně vyložil. Vrať se do Assisi a dozvíš se, jak si jej máš správně vyložit.

Uposlechl, vrátil se do Assisi a hle, měl něco jako vnitřní rozmluvu s bytostí, která k němu promlouvala duchovně a řekla mu: Své rytířství nehledej v zevní službě. Jsi určen k tomu, abys všechny síly, které můžeš použít, přeměnil v síly duševní, přeměnil jako zbraně, jichž máš používat duševně. Všechny zbraně, které se ti zjevily v paláci, znamenají duševně-duchovní zbraně slitování, soucitu a lásky. Všechny štíty znamenají pro tebe rozum, jehož musíš používat, abys pevně stál vůči námahám života ve slitování, soucitu a lásce. - Nato následovala krátká, dost nebezpečná nemoc, z které se však brzy uzdravil. Potom se pro něho událo něco jako zpětný pohled na celý dřívější život; v tomto pohledu žil několik dní. Jako překován byl celý rytíř, jenž ve svých nejodvážnějších snech toužil jen po tom, stát se válečným hrdinou, překován byl na muže, který až do krajnosti vyhledával všechny morální podněty slitování, soucitu a lásky. Všechny síly, kterých chtěl používat ve službách fyzické úrovně, byly proměněny v morální podněty vnitřního života.

Zde vidíme, jak je do jisté míry v jedné osobnosti vyvolán morální podnět. Není bezvýznamné, že se díváme právě na velký morální podnět, neboť i když se jednotlivec nemůže pokaždé dostat na největší výšiny morálních podnětů, naučit se z nich můžeme přece jen to, kde

se podněty radikálně vyslovují a kde je vidíme působit nejsilněji. Právě když svoji pozornost zaměříme na to radikální a na to malé se díváme ve světle, které se nám jeví z tohoto radikálního, velkého, dostáváme se ke správnému názoru na morální podněty života.

Co se však teď stalo s Františkem z Assisi? Je zbytečné rozebírat boje, které měl se svým otcem, když přešel ke zcela jinému způsobu, ke zcela jiné metodě marnotratnosti. Marnotratnost, která přišla vhod i otcovu domu, protože synovou marnotratností nabyt proslulosti a vážnosti, tu ještě otec chápal; avšak nechápal, když syn po své proměně shodil ze sebe své nejlepší šaty až na to nejnudnější a dal je tomu, kdo je potřeboval. Nemohl pochopit, když jeho syn měl záchvat, v němž si řekl: Je zvláštní, jak málo jsou ceněni ti, jejichž prostřednictvím se křesťanským impulzům dostalo na západě takové velikosti. Potom František z Assisi putoval do Říma a velkou sumu peněz věnoval na hroby apoštolů Petra a Pavla. Tyto věci otec nechápal. Nemusím líčit boje, k nimž docházelo, stačí, když naznačím, že pro Františka z Assisi se v tom stěsnaly všechny morální podněty. Takto stěsnané podněty proměnily potom statečnost v to duševní. Vyvíjely se tak, že obzvláště zesílily v meditacích a zjevily se mu jako kříž a na něm Ukřižovaný. V těchto stavech cítil vnitřní, osobní vztah ke kříži a ke Kristu, a odtud se mu dostávalo sil, jimiž mohl tak nezměrně vystupňovat morální podněty, které jím teď proudily.

Našel pozoruhodné využití toho, co se v něm teď vyvinulo. V tehdejší době se totiž skutečně v mnohých evropských zemích rozšířily hrůzy malomocenství. Zevní církevní vyznání našlo pro tyto malomocné, kterých tehdy bylo tak mnoho, pozoruhodný způsob léčení. Kněz totiž povolal k sobě malomocné a potom jim řekl: Jsi teď v tomto životě postižen touto nemocí; ale právě tím, že jsi teď pro život ztracen, jsi získán pro Boha, jsi posvěcen Bohem. Potom však byl poslán do míst, vzdálených od lidí, kde naznačeným způsobem osamělý a opuštěný musel dožít svůj život. Nechci tuto kúru kárat. Nevědělo se o jiné, lepší. Ale František z Assisi věděl o lepší. A zmiňuji se o tom proto, že nás to povede z bezprostředních zkušeností k morálním zdrojům. V dalších dnech už uvidíte, proč se těmto věcem věnujeme. Vedly Františka z Assisi rovnou k tomu, aby vyhledával všechny malomocné a nebál se styku s těmito lidmi. A skutečně to, co všemi prostředky tehdejší doby nemohlo být vyléčeno, a způsobovalo, že lidé byli vylučováni z lidské společnosti, to v hojných případech František z Assisi vyléčil, protože se k těmto lidem přibližoval, ovšem se silami, které měl ve svých morálních podnětech, které mu umožňovaly, aby se ničeho nebál. Spíše mu dávaly odvalu, nejen pečlivě čistit jednotlivé boláky, které na těchto lidech byly, nýbrž s těmito lidmi žít, intenzivně je ošetřovat, dokonce je líbat a dávat jimi proudit své lásce. - Není to pouze báseň, o vyléčení ubohého Jindřicha prostřednictvím dcery věrného sluhu, je tím vyjádřeno, co se v tehdejší době v četných případech stalo vlivem historicky dobře známé osobnosti Františka z Assisi. A vypořádejte se s tím, co se zde stalo. Stalo se to, že v člověku, Františku z Assisi, byl zde nesmírný fond psychického života jako něco, co jsme hledali ve starém evropském obyvatelstvu jako odvahu a statečnost, které se proměnily v duchovně-duševní a které následně působily duchovně-duševně. Tak jako to, co v dávných dobách působilo jako velkomyslnost a statečnost a vedlo k osobnímu plýtvání a ještě u Františka z Assisi se projevovalo v jeho mladistvé marnotratnosti, tak ho to nyní vedlo k tomu, že se stal tím, kdo plýtvá morálními silami. Oplýval morální silou, a to, co měl v sobě, skutečně přecházelo na ty, kterým věnoval svou lásku.

Plně vycitujeme, že v tom je realita, stejně taková, jaká je ve vzduchu, který vdechujeme a bez něhož nemůžeme žít. Právě takovou realitou je to, co proudilo všemi údy Františka z Assisi a

odtud do všech srdcí, jimž se věnoval, neboť František z Assisi plýtl plností sil, které z něho proudily. A toto je něco, co vproudilo do celého, zralého života Evropy, co se proměnilo v to duševní a takto takřka působilo do zevní skutečnosti.

Pokuste se přemýšlet o této skutečnosti, která snad zpočátku nemá zdánlivě nic společného s aktuálními morálními otázkami. Pokuste se pochopit, co spočívá v indické zbožnosti a v severské odvaze. Pokuste se uvažovat o léčebném účinku takových morálních sil, jichž používal František z Assisi. Potom bude možné mluvit zítra o tom, co to jsou reálné morální podněty a uvidíme, že to jsou nejen slova, nýbrž reality, které působí tvořivě v duši a odůvodňují morálku.

GA 155